

Наталија Н. Стојменовић*

Универзитет у Нишу**

Филозофски факултет

Студент МАС србистике

ПРЕСУПОЗИЦИЈА ИЗРИЧАЈА СА ИТЕРАТИВНИМ ГЛАГОЛИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У овом раду се истражује пресупозиција коју у изричају окидају итеративни глаголи у српском језику. Циљ рада је тестирање пресупозиције итеративних глагола у српском језику, те провера да ли се они понашају попут итеративних глагола у другим језицима, односно да ли пресупонирају да се денотирани догађај претходно реализовао барем једном, као и њихова класификација на тврде или меке окидаче пресупозиције. Испитивани глаголи упоређени су помоћу неорајхенбаховског модела, а у истраживању смо користили корпусну методу и квалитативну анализу. Истраживање је показало да глаголи *вратити*, *поновити* и *повратити*, који су преводни еквиваленти Левинсонових итератива (1983), окидају предвиђену пресупозицију да се денотирани догађај се претходно барем једном реализовао. Такву пресупозицију окидају и глаголи *реиздати*, *редефинисати*, *приспитати*, *преформулисати*, код којих префикс уноси значење понављања. Ове глаголе назвали смо репетитивним, пошто испитивани итеративни глаголи (*куцкати*, *јављати се*, *лупкати*, *дошаптавати*, *ручавати*, *виђати*) окидају пресупозицију „денотирани догађај се претходно барем двапут реализовао”. Репетитивни и итеративни глаголи разликују се по позицији пресупозиције на неорајхенбаховској оси: у првом случају, пресупозиција се налази лево од временских одсечака / тачака у којима се реализују изричај, догађај и референцијална тачка, а у другом случају пресупозиција се налази унутар временског одсечка. С обзиром на то да сви анализирани глаголи окидају пресупозицију која се не поништава променом контекстуалних поставки, према подели Д. Абуш (2002), класификовани су као тврди окидачи пресупозиције.

Кључне речи: српски језик, пресупозиција, окидачи пресупозиције, неорајхенбаховски модел, тврди окидачи, итеративни глаголи

1. Увод

У овом раду бавићемо се испитивањем пресупозиције коју у српском језику уводе итеративни глаголи. У семантичкој и прагматичкој литератури о појму пресупозиције полемише се скоро седамдесет година, али је природа овог феномена и даље отворено питање. У семантичким приступима, предност се даје одређеним језичким изразима, док се из прагматичке перспективе истиче утицај контекста на деривацију пресупозиције. Ипак, и семантичари и прагматичари сагласни су да по-

* n.stojmenovic-19418@filfak.ni.ac.rs

2 Рад је настао у оквиру истраживања спровођеног приликом израде завршног рада на ОАС србистике, под менторством проф. др Бранимира Станковића.

стоје неке лексеме које својим значењем уводе пресупозицију, а које се дефинишу као „окидачи” пресупозиције. Пошто смо уочили празнину у србистичкој литератури у погледу тестирања пресупозиције на материјалу српског језика, одлучили смо да са Левинсонове листе окидача пресупозиције (LEVINSON 1983) проверимо статус итеративних глагола.

Истраживање смо спровели пратећи три хипотезе. Прва је била да ће итеративни глаголи у српском језику доносити пресупозицију „описани догађај се претходно макар једном реализовао”, у складу са Левинсоновим тврдњама (LEVINSON 1983). Из ове хипотезе произашла је и претпоставка да се циљни глаголи неће разликовати када их сагледамо из неорајхенбаховског угла. Последња хипотеза подразумевала је да ће се итеративни глаголи у српском језику у погледу очувања пресупозиције понашати попут итератива који су тестирани у другим језицима, те да ће на њих бити применљива теорија о меким и тврдим окидачима Д. Абуш (ABUSCH 2002).

Рад је организован у шест поглавља. Након краћег увода следи поглавље које смо назвали Теоријско-методолошки део рада. У њему смо представили претходна истраживања пресупозиције у иностраној и домаћој литератури, а потом дефинисали предмет, циљеве, хипотезе и методе које смо користили током овог истраживања. У трећем поглављу, које чини главни део рада, анализирали смо пресупозицију коју у српском језику окидају итеративни глаголи, и то на примерима ексцерпираним из *Српског мрежног корпуса*. У четвртм делу смо резултате сумирали и осветлили из угла теоријских приступа наведених у теоријском делу рада, а насловљен је као Дискусија. Пето поглавље је Закључак.

2. Теоријско-методолошки део рада

У овом поглављу поставићемо теоријски оквир у виду кратког прегледа претходних истраживања о пресупозицији изричаја, а потом ћемо одредити методолошки оквир: навешћемо предмет и циљ рада, хипотезе и методе које смо користили. Ради прегледности, поглавље ћемо поделити на два потпоглавља са засебним целинама.

2.1. Претходна истраживања

У првом потпоглављу теоријско-методолошког оквира представићемо истраживања о пресупозицији у иностраној и домаћој литератури. Ради се о испитивањима која су релевантна за феномен пресупозиције, а покривају три теме:

1. услови појављивања пресупозиције;
2. окидачи пресупозиције;
3. пресупозиције итератива.

2.1.1. Услови појављивања пресупозиције

Иако се о феномену пресупозиције полемисе око седамдесет година, лингвисти (STRAWSON 1952, STALNAKER 1974, LEVINSON 1983, ABUSCH 2002,

SIMONS 2006, KARTTUNEN 2016) нису усаглашени око њене природе и услова у којима се појављује. У овом потпоглављу представимо потенцијалне приступе пресупозицији. Истичу се две перспективе:

а) семантичка – аутори сматрају да су одређени језички изрази заслужни за окидање пресупозиције (STRAWSON 1952, LEVINSON 1983, KARTTUNEN 2016);

б) прагматичка – аутори заступају став да пресупозиције немају језички изрази сами по себи, већ су за њих одговорни говорници (STALNAKER 1974, SIMONS 2006).

Семантички приступ подразумева да поједини језички изрази доносе одговарајуће пресупозиције. Још је Стросон (P. F. Strawson) приметио да је квантификатор *сви* у примеру (1): *Сва Џонова деца спавају* заслужан за пресупозицију *Џон има децу, најмање троје* (STRAWSON 1952).

- (1) Сва Џонова деца спавају.
»³„Џон има децу, и то најмање троје”

Из прагматичког угла, „људи су ти, пре него реченице, пропозиције или говорни чинови, који имају или производе пресупозицију” (STALNAKER 1974: 151). Тако би пропозиција *p* била „прагматичка пресупозиција говорника у датом контексту” (STALNAKER 1974: 151), а под контекстом се подразумева заједничка основа интерлокутора. Према Сталнакеру, „комуникација, лингвистичка или не, уобичајено се дешава наспрам позадинских уверења и претпоставки, које говорник и његова публика деле, те која су препозната као заједничка” (STALNAKER 1974: 150). Дакле, „у овом приступу, пресупозиције су нешто попут позадинских уверења локуторових пропозиција, чију истинитост он узима здраво за готово, или барем тако делује” (STALNAKER 1974: 150).

Међутим, Менди Симонс, која ће редуковати Сталнакеров модел, истиче како и сам Сталнакер предвиђа да „неке пресупозиције јесу *конвенционална* својства одређених речи и реченица; друге су резултат конверзацијских инференци” (SIMONS 2006: 1). Левинсон (LEVINSON 1983) и Абуш (ABUSCH 2002) разликују *семантичку пресупозицију* и *прагматичку пресупозицију*, при чему признају могући утицај контекста или заједничке основе саговорника на пресупозицију, али уједно препознају и језичке изразе који доносе пресупозицију.

Дакле, у истраживању пресупозиције кренуло се од могућих језичких форми које је окидају. Испитивања су потом била окренута ефектима контекста на пресупозицију, а модерни приступи, које бисмо можда могли назвати семантичко-прагматичким, не оспоравају прагматичку природу пресупозиције, али не искључују ни особину неких језичких изрза да пресупонирају одговарајуће тврдње. Не оспоравајући утицај контекста на деривирање пресупозиције у многим ситуацијама, у даљем истраживању посветићемо се оним пресупозицијама које су резултат употребе одговарајућих речи, тј. које уводе тзв. „окидачи пресупозиције”.

2.1.2. Окидачи пресупозиције

3 Симбол » користи се за маркирање пресупозиције.

У овом делу рада представићемо истраживане окидаче и њихову могућу класификацију, као и стање у домаћим радовима.

Левинсон (LEVINSON 1983) наводи како су дотад истраживане пресупозиције:

- а) личних имена и дефинитних дескрипција;
- б) квантификованих номиналних фраза;
- в) временских клауза;
- г) аспектуалних глагола.

У истој књизи, нешто касније, наводи 13 окидача пресупозиције који су преузети са Картуненових предавања:

- 1) дефинитне дескрипције;
- 2) фактивни глаголи;
- 3) имплицативни глаголи;
- 4) аспектуални глаголи;
- 5) итеративи;
- 6) глаголи којима се исказују оптужба, осуда, критика;
- 7) временске клаузе;
- 8) расцепљене клаузе;
- 9) имплицитни расцепи са наглашеним конституентом;
- 10) поређења и контрасти;
- 11) нерестриктивне релативне клаузе;
- 12) контрафактуални кондиционали;
- 13) питања.

Ова листа није коначна, а на крају крајева, није у потпуности ни тачна. Сам Картунен ће дати себи задатак да покаже „зашто ставке на Левинсоновој листи не би требало да буду обједињене” (KARTTUNEN 2016: 705). Тако ће, на пример, предложити брисање имплицативних глагола са ове листе. Ваљало би размотрити њихово придруживање Грајсовим конвенционалним импликатурама, али у овом раду се тиме нећемо бавити.⁴

Најавили смо и да ћемо представити једну класификацију окидача. Дорит Абуш (ABUSCH 2002) уводи поделу окидача пресупозиције на тврде и меке. Они се разликују у погледу очувања пресупозиције коју доносе. Код меких окидача (какви су аспектуални глаголи) пресупозиција је слаба и контекстуалне поставке је могу поништити. Тврди окидачи имају јаку пресупозицију која се не може поништити, већ само суспендовати када говорник не заузима став у погледу њене истинитости.

Што се тиче домаћих радова, у њима готово и да се не говори о пресупозицији и језичким изразима који је уводе. Осамдесетих година Батисић пише о неким погледима на пресупозицију, дајући само кратак преглед дотадашњих приступа пресупозицији: „У једном краћем осврту на проблем о којему се у посљедње вријеме доста расправљало и о којем постоје разна мишљења и не баш много сагласности, природно је да се могу обухватити само неки карактеристичнији моменти” (BATISIĆ

⁴ Конвенционалне импликатуре су језички изрази који речено обогаћују додатним значењем независно од контекста. (GRICE 1975)

1980: 153). У скорије време, узимајући у обзир широки спектар резултата страних лингвиста, Станковић резимира како су типични окидачи пресупозиције „властита имена, поједини номинални изрази, квантификатори, одређени везници и фазни глаголи” (STANKOVIĆ 2020: 147), а потом додаје како су у литератури највише анализирани „фактивни глаголи, имплицативни глаголи, итеративни и адвербијали начина, временске клаузе, тзв. раздвојене (расцепљене) реченице, нерестриктивне релативне реченице, контрафактуални кондиционали, различити типови питања, те сортално рестриговани предикати различитих категорија” (STANKOVIĆ 2020: 148).

Према нашем сазнању, изузетак је Иван Књиџар (2019), који примећује како је главни проблем у досадашњим теоријским објашњењима пресупозиције „изостанак прецизног дефинисања инхерентних и дистинктивних одлика пресупозиције, на основу којих би се она разграничила од других врста импликацијских феномена” (KNJIŽAR 2019: 18). Параметри којима се служи у дефинисању пресупозиције и других импликација су: информативност, прагматичност / семантичност и формална маркираност (KNJIŽAR 2019). Он пресупозицији приступа из формално-функционалног угла, „подразумевајући однос између лексичко-граматичке структуре реченице и дискурсног (језичког / ванјезичког) контекста” (KNJIŽAR 2019: ii). Овај аутор теоријски дефинише пресупозицију и супротставља је сличним појавама:

„У теоријском делу, на првом месту, дефинишемо пресупозицију као прагматичку пропозицију коју говорник сматра претпостављеном (неинформативном) и која стоји у релацији са неким формалним реченичним елементом. Оваку дефинисану, пресупозицију одвајамо од других сличних појава: конвенционалне и конверзацијске имплицатуре (=информативне импликације), логичке (=непрагматичке) импликације, имплициране премисе (формално немаркиране неинформативне импликације)” (KNJIŽAR 2019: ii).

У овом делу рада поменули смо постојеће анализе језичких израза који доносе пресупозицију, могућу класификацију окидача пресупозиције и стање у србистичкој литератури. Морамо да закључимо да је у србистичкој литератури мало оригиналних радова о пресупозицији. Преглед који смо дали показује нам да домаћи лингвисти превасходно прате феномен пресупозиције кроз истраживања која се појављују у европској прагматици и семантици, али и да је пресупозиција ретко тестирана на материјалу српског језика. Како бисмо ухватили корак са модерним токовима у лингвистици, потребно је да се више истраживача посвети овој језичкој појави.

2.1.3. Итеративни глаголи

Ово потпоглавље биће приказ постојећих анализа пресупозиција итеративних глагола. У својој *Прагматици*, Левинсон на списак окидача ставља итеративе, обједињујући итеративне адвербијале (примери 2 и 3) и итеративне глаголе (4) (LEVINSON 1983).

(2) Летећи тањир је дошао / није дошао *поново*.

» „Летећи тањир је дошао и пре”

(3) Не можеш *и даље* да набавиш те бомбоне.

» „Некада си могао да набавиш те бомбоне”

(4) Карл је *вратио* / *није вратио* власт.

» „Карл је имао власт”

У наведеним примерима Левинсон претпоставља да маркирани итеративи доносе одговарајуће пресупозиције, те наводи још неке итеративе: *други пут*, *вратити се*, *повратити*, *поновити*, *по n-ти пут*, без даље анализе.

Приликом коментарисања Левинсонове листе, Картунен такође не анализира детаљно итеративе, већ само наводи да се ради о једноставним случајевима пресупонирања, као и код дефинитних дескрипција, временских клауза, расцепљених клауза, имплицитних расцепа са наглашеним конституентима, поређењима, контрастима и питањима (KARTTUNEN 2016).

Менди Симонс примећује да се „пресупозиције са јасно препознатљивим лексичким окидачем, као што су *чак*, *такође* и *поново*” (SIMONS 2001: 433) не поништавају на исти начин као што је то случај са пресупозицијама које уводи глагол *престати*. Наиме, очекујемо да ће лексема *поново* окинути пресупозицију да се описани догађај претходно реализовао, те да ће се ова пресупозиција појавити у сваком контексту. Као последица тога, неприхватљиво је рећи (5):

(5) *Не знам да ли је Џејн икада изнајмила „Менхетн”, али можда ће га изнајмити поново.

Са друге стране, фазни глагол *престати* пресупонира да се описана радња претходно вршила (6). Међутим, одређене контекстуалне поставке могу довести до тога да се ова пресупозиција не окида (7):

(6) Џон је престао да пуши 1. јануара.

» Пре 1. јануара Џон је пушио”

(7) Реченица из рекламне брошуре: „Ако сте престали да пушите у 2001. години, можете тражити одштету од Фонда дуванске индустрије.”

» „Пре 2001. године сте пушили”

Очигледно, према томе како чувају своју пресупозицију, адвербијал *поново* био би тврди, а фазни глагол *престати* меки окидач. Дорит Абуш (ABUSCH 2002) анализира итератив *такође* као тврди окидач. Подсетићемо, тврди окидачи чврсто чувају пресупозицију коју доносе, те се она не поништава контекстуалним поставкама, стога је прагматички депласирано изговорити следећи пример (8):

(8) *После првог састанка, Џон ће или пропустити други састанак такође, или ће присуствовати следећем састанку такође.

Оваква анализа применљива је и на језичке изразе *исто*, *чак*, *поново* (ABUSCH 2002).

У овом одељку навели смо радове Левинсона (LEVINSON 1983), Картунена (KARTTUNEN 2016), Абуш (ABUSCH 2002) и Симонс (SIMONS 2001) у којима се

анализирају пресупозиције итератива. Левинсон у итеративе убраја неке адвербијале и глаголе и пресупозицију коју доносе илуструје примерима, али их ни на који начин теоријски не дефинише. Исто чини и Картунен, који само наводи да је пресупонирање итеративима једноставно. Абуш дефинише разлику између тврђих и меких окидача, при чему итеративни адвербијал *такође* сврстава у тврде окидаче. Следећи исту класификацију, Симонс показује да је адвербијал *поново* тврди окидач пресупозиције.

Да резимирамо: у првом потпоглављу Теоријско-методолошког оквира говорили смо о претходним истраживањима пресупозиције. Представили смо промишљања о самој природи пресупозиције и условима њеног појављивања, истраживане окидаче пресупозиције са посебним одељком о пресупонирању итеративима.

2. 2. Методолошки оквир

Предмет овог рада је пресупозиција изричаја са итеративним глаголима у српском језику. Проблем смо дефинисали на основу празнине уочене у србистичкој литератури на тему пресупозиције. Бавили смо се итеративним глаголима који су преводни еквиваленти Левинсонових (LEVINSON 1983) итератива: *вратити* (*to return*), *поновити* (*to repeat*), *повратити* (*to restore*). Након тога, испитивали смо глаголе који су класификовани као итеративни у граматикама српског језика. Тако Станојчић и Поповић наводе да су итеративни (учестали) глаголи они „који значе више пута понављане радње или стања, које се врше неограничено, али са прекидима” (STANOJČIĆ, POPOVIĆ 1992: 98). То би били глаголи *куцкати*, *јављати се*, *прибојавати се*. Клајн и Пипер бележе следеће стање: „У несвршене глаголе спадају и глаголи са значењем учесталости радње, нпр. *куцкати*, *лупкати*, *дошаптавати*, [...], *ручавати*, *виђати*” (PIPER, KLAJN 2013:175).

Истраживање смо спровели пратећи три хипотезе. Прва је била да ће итеративни глаголи у српском језику доносити пресупозицију „описани догађај се претходно макар једном реализовао”, у складу са Левинсоновим тврдњама (LEVINSON 1983). Из ове хипотезе произашла је и претпоставка да се циљни глаголи неће разликовати када их сагледамо из неорајхенбаховског угла. Последња хипотеза подразумевала је да ће се итеративни глаголи у српском језику у погледу очувања пресупозиције понашати попут итератива који су тестирани у другим језицима, те да ће на њих бити применљива теорија о меким и тврђим окидачима Д. Абуш (ABUSCH 2002).

Главни циљ рада је понудити нове информације у вези са знањем о пресупозицији. Подциљеви су: проверити да ли се итеративни глаголи у српском језику понашају попут итератива у другим језицима, односно да ли пресупонирају да се денотирани догађај претходно реализовао барем једном, упоредити их из неорајхенбаховске перспективе и класификовати их као меке или тврде окидаче пресупозиције. Поред тога, циљ рада јесте допринос популаризацији овог феномена у србистичкој мисли.

У раду смо користили корпусну методу. Итеративе смо испитивали помоћу примера који су ексцерпирани из *Српског мрежног корпуса*. На добијеним подацима применићемо квалитативну анализу, помоћу које ћемо утврдити коју пресупозици-

ју уводе испитивани глаголи.

У следећем поглављу, које представља главни део рада, представићемо анализу поменутих примера, са циљем да испитамо пресупозицију коју доносе, слику коју неорајхенбаховски приступ оставља и чврстину коју као окидачи пресупозиције имају.

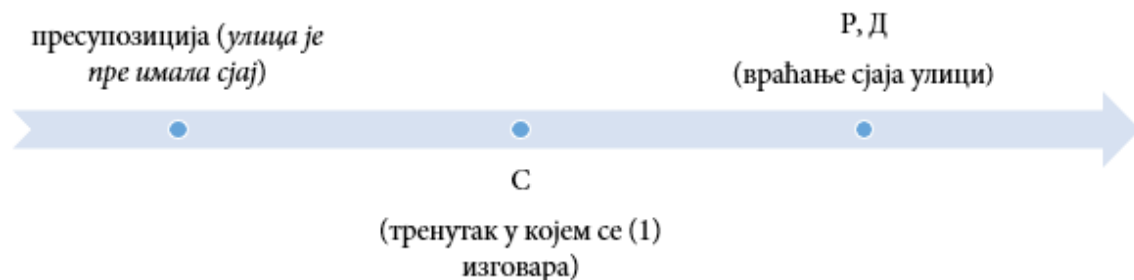
3. Пресупозиција изричаја са итеративним глаголима у српском језику

У овом поглављу ћемо анализирати пресупозицију изричаја са глаголима: *вратити*, *поновити*, *повратити*, *куцкати*, *јављати се*, *прибојавати се*, *лупкати*, *дошаптавати*, *ручавати*, *виђати*. Ови глаголи представљају преводне еквиваленте Левинсонових итеративних глагола (*вратити* (*to return*), *поновити* (*to repeat*), *повратити* (*to restore*)) (LEVINSON 1983) или су класификовани као итеративни глаголи у граматицама српског језика (остали примери). За сваки од глагола навећићемо по два репрезентативна примера ексцерпирана из *Српског мрежног корнуса*. Поред тога, догађаје исказане неким од ових глагола сагледаћемо на временској оси, служећи се неорајхенбаховским моделом, а онда ћемо их сврстати у групу тврдих или у групу меких окидача пресупозиције.

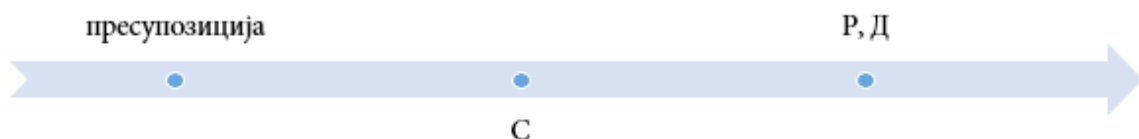
1. Анализа глагола *вратити*, *поновити*, *повратити*. Ово су еквиваленти глагола у енглеском језику које Левинсон (LEVINSON 1983) и Картунен (KARTTUNEN 2016) убрајају у итеративне. Испитаћемо их на примерима (1– 6), а потом представити на временској оси:

(1) Trudićemo se da sačuvamo ambijentalnu vrednost i vratimo sjaj jednoj od najstarijih ulica u našem gradu. (zigns.rs)

» „Улица је пре имала сјај”

(2) Turci su započeli veliku ofanzivu kako bi vratili ranije izgubljene teritorije. (zenta-senta.co.rs)

(3) Na saslušanju, dečak svedok ponovićе da je Nihal ubila muža i da je to učinila da bi odbranila Metaea. (svet.rs)

» „Дечак сведок већ је једном рекао да је Нихал убила мужа и да је то учинила да би одбранила Мереа”

пресупозиција

Р, Д

(4) Sutradan sam ponovila tretman. (reiki.rs)

пресупозиција

С

(5) Moji napadi anksioznosti su iščezli, ponekad mi naiđe tužan dan, ali veoma brzo se „resetujem” i povratim radost. (reiki.rs)

пресупозиција

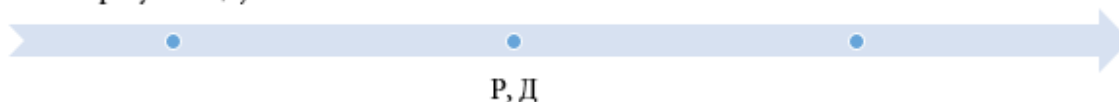
С, Р, Д

(6) Nisam više nikako mogao da povratim tako intenzivan osećaj. (tajna.rs)

пресупозиција

С

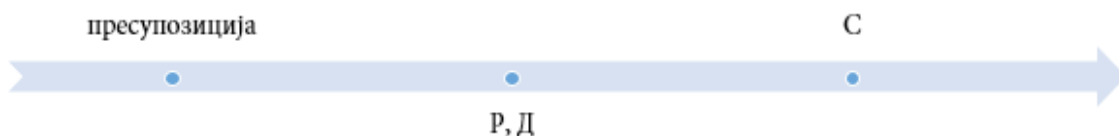
Очигледно, код ових примера, коју год позицију да на оси заузму реализација изричаја, догађаја или референцијална тачка, пресупозиција остаје са леве стране, то јест, пресупонирани догађај реализовао се макар једном пре описаног догађаја.

Приметићемо да је у примеру (1) употребљен презент, а у примеру (2) у реченици се јавља потенцијал глагола *вратити*. Чак и да употребимо други глаголски облик – перфекат (*вратили смо сјај улици*) или футур (*вратићемо сјај улици*) пресупозиција » „Улица је пре имала сјај” остаје, промена контекста је не поништава, тако да је овај глагол тврди окидач. У примерима (3) и (4) облик употребљеног глагола *поновити* (футур у првом, перфекат у другом случају) не отказују пресупозицију да се описани догађај реализовао барем једном пре, те закључујемо да се ради о тврдом окидачу пресупозиције. И глагол *повратити* спада у тврде окидаче – у нашим примерима појављује се презент, али горенаведена пресупозиција ће остати и након промене контекста (*повратила сам / повратићу радост*).

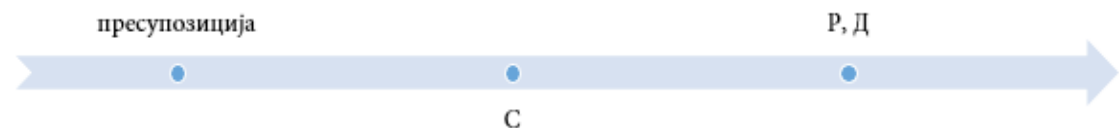
Додаћемо још и то да од глагола као што су *реиздати*, *редефинисати*, односно *преиспитати*, *преформулисати* (код којих префикс уноси значење понављања радње), очекујемо да окидају пресупозицију на исти начин као Левинсонови итеративи (7– 10) (LEVINSON 1983).

- (7) Реиздала сам стан.
 » „Издала сам стан барем једном пре”
 (8) Редефинисаћу појмове после истраживања.
 » „Појмови су били дефинисани барем једном пре”
 (9) Преиспитала сам наведене тврдње.
 » „Тврдње су барем једном биле испитиване”
 (10) Преформулисаћу проблематичне реченице.
 » „Реченице су барем једном биле формулисане”

(7, 9)

(8, 10)

Наиме, сви ови глаголи упућују на репетитивност радње коју именују. Они пресупонирају да се описани догађај догодио у прошлости, макар једанпут. Са осе видимо да то заправо значи да се пресупонирано налази на левој страни временске осе, ван тачака / временских одсецака у којима се реализује изрицај, догађај или на који глаголски облик упућује, што је био случај и са свим Левинсоновим итеративима (LEVINSON 1983). Применом анализе Д. Абуш (ABUSCH 2002), и ове глаголе можемо класификовати у тврде окидаче.

Погледајмо сада глаголе које у српском језику подразумевамо под „итеративни глаголи”: *куцкати, јављати се, прибојавати се, лупкати, дошаптавати, ручавати, виђати*. Они означавају „више пута понављане радње или стања, које се врше неограничено, али са прекидима” (STANOJČIĆ, POPOVIĆ 1992: 98). Анализираћемо их на исти начин као глаголе које Левинсон (LEVINSON 1983) назива итеративним – проверићемо коју пресупозицију имају, представићемо их на темпоралној оси и прокоментарисати, а онда ћемо их класификовати на тврде и меке окидаче, у зависности од тога да ли контекстуалне поставке утичу на очување пресупозиције коју очекујемо да донесу.

2. Анализа глагола *куцкати*. Преузели смо два примера из корпуса (11– 12) :

- (11) *Negde daleko iznad njega metal je kuckao i pevušio samotnom pesmom.* (rastko.rs)
 » „Метал је куцао више пута; куцање траје неограничено, али са прекидима”

(11)

Р, Д, пресупозиција

(12) Beskućnici sa smehom na licu kuckaju se flašama piva, a uspešni [su] namršteni, eksplodirali bi od stresa, ali nekako se prevuku do sledećeg dana. (blic.rs)

» „Бескућници се куцају више пута, куцање траје неограничено, али са прекидима”

С, Р, Д, пресупозиција

Примери (11– 12) показују нам да итеративни глагол *куцкати* окида пресупозицију да се догађај понавља (или се понављао) више пута, траје неограничено, са прекидима. Она је увек везана за референцијалну тачку и временски одсечак реализације догађаја, па се не појављује нужно на левој страни осе (12). У примерима се појављују другачије глаголске форме, али пресупозиција о понављању остаје, те изводимо закључак да се ради о тврдом окидачу.

3. Анализа глагола *јављати се*

(13) Ovim protokolima su određeni postupci u domenu prevencije kardiovaskularnih bolesti u našoj populaciji i definisan je dijagnostički i terapijski postupak sa pacijentima koji se javljaju lekaru zbog bola u grudima. (zdravlje.gov.rs)

„Пацијенти се јављају лекару више пута; јављање траје неограничено, са прекидима”

С

(14) Šef URS Uroš Trajković nije se javljao na telefon, pa će ostati tajna da li je zaista on tražio koalicioni sastanak i praktično bio medijator između dve zavađene strane. (vranjske.co.rs)

» „Трајковић се није јављао на телефон више пута, нејављање траје неограничено, са прекидима”

Р, Д, пресупозиција

У оба случаја потврђено је да се ради о итеративном глаголу који пресупонира да се описани догађај понављао у оквиру једног временског одсечка, који

садржи и референцијалну тачку (P) и на који се пресупозиција односи. Примери су потврдили да се пресупозиција не поништава променом контекста, те је и овај глагол тврди окидач.

4. Анализа глагола *прибојавати се*

(15) I dok dileme nije bilo za trku na 1000 m da će uzeti odličje, pribojavali smo se trke na 500 m zbog lošeg starta. (kajakss.org.rs)

?? » „Прибојавали су се више пута, страх траје неограничено, са прекидима”

(16) Ипак, većina i jednih i drugih se pribojavala gostovanja u Švajcarskoj. (rkjugovi.org.rs)

??» „Прибојавали су се више пута, страх траје неограничено, са прекидима”

Примери (15– 16) према интуицији аутора немају описано значење „више пута понављане радње или стања, које се врше неограничено, али са прекидима” (STANOJČIĆ, ROPOVIĆ 1992: 98). Наше мишљење је да глагол *прибојавати се* само означава мањи степен страха у односу на глагол *бојати се*, али да не садржи итеративну компоненту. То је и разлог због којег ћемо овај глагол изоставити из разматрања у даљем раду.

5. Анализа глагола *лупкати*

(17) Nešto je lupkalo i zvonilo kao da je u prtljžniku kidnapovan glavni blogger sajta. (blog.rs)

P, D, пресупозиција

(18) Pesa je nastala tokom zezanja kod mene, drugari su snimili neku stvar, a ja sam sedeo na TA peći i lupkao ritam. (mypeople.in.rs)

P, D, пресупозиција

Закључујемо да се ради о итеративном глаголу који пресупонира да се описана радња више пута понављала. Та пресупозиција припада временском одсечку у којем се радња дешавала, а којем такође припада и референцијална тачка (P). Наравно, нема ни отказивања пресупозиције, па се очигледно ради о тврдом окидачу.

6. Анализа глагола *дошаптавати*

(19) Branko je tu stajao kao zaleđina od početka i došaptavao. (blic.rs)

» „Бранко је више пута нешто дошаптавао; шаптање траје неограничено, али са прекидима”

(19)

Р, Д, пресупозиција

(20) Buljili su u ćeliju i nešto se došaptavali. (rastko.rs)

» „Нешто су се више пута дошаптавали; шаптање траје неограничено, али са прекидима”

Р, Д, пресупозиција

Ради се о итеративном глаголу који пресупонира да су више пута шапатом размењене реплике, те да шаптање траје, али има кратке прекиде. Као и код претходних итератива у српском језику, пресупозиција није ван временског одсечка реализације догађаја и референцијалне тачке. И овај глагол спада у тврде окидаче пресупозиције по чврстости њеног чувања.

7. Анализа глагола *ручавати*

(20) Najamnici (sluge) ručavaju sa ljudima i smatraju se kao članovi porodice. (rastko.org.rs)

» „Најамници ручавају са људима неколико пута; радња траје, али има прекиде”

С, Р, Д, пресупозиција

(21) U Beogradu je ručavao po najpoznatijim kafanama, ostavljajući im ispod tanjira svoje inicijale. (arheo-amateri.rs)

» „Ручавао је у најпознатијим београдским кафанама више пута, радња траје с прекидима”

Р, Д, пресупозиција

Примери су нам показали да је и *ручавати* итеративни глагол чија пресупозиција припада временском одсечку у којем се догађај реализује и на који упућује граматички облик глагола. Он не мења пресупозицију, па се ради о тврдом окидачу.

8. Анализа глагола *виђати*

(22) Ipak, što sam vidala više dece postajalo mi je sve jasnije da se pojavljuju i epidemije

drugih bolesti. (vodiczaroditelje.rs)

» „Виђала је децу више пута, виђање траје са прекидима”

(22)

Р, Д, пресупозиција

(23) Tako nešto sam retko viđao i po filmovima. (tajna.rs)

Д, Р, пресупозиција

Примери су нам показали да је *виђати* итеративни глагол који пресупонира да се описана радња понављала у одговарајућем временском одсечку, те се на оси представља као део времена у којем се догађај реализовао и на који се глаголским обликом упућује. Који год глаголски облик употребимо, пресупозиција је очувана, те је и глагол *виђати* тврди окидач.

4. Дискусија

У овом поглављу сумираћемо податке које смо добили овим истраживањем. Након тога, продискутоваћемо о њима у контексту постављених циљева, хипотеза и постојећих теорија.

У овом раду истраживали смо пресупозицију репетитивних, односно итеративних глагола *вратити*, *поновити*, *повратити*, *куцкати*, *јављати се*, *прибојавати се*, *лупкати*, *дошаптавати*, *ручавати*, *виђати*. Глаголи *вратити*, *поновити* и *повратити* представљају преводне еквиваленте итеративних глагола (*to return*, *to repeat*, *to restore*) о којима је писао Левинсон (LEVINSON 1983). Они су слични глаголима *реиздати*, *редефинисати*, *преиспитати*, *преформулисати*, којима у српском језику префикс додаје значење барем једног понављања. Наша прва хипотеза била је да ће итеративни глаголи у српском језику доносити пресупозицију „описани догађај се претходно макар једном реализовао”, у складу са Левинсоновим тврдњама. Ова хипотеза је делимично потврђена. Наиме, она важи за прва три глагола, као и за глаголе код којих префикс уноси значење репетиције, али пресупозиција је нешто другачија код традиционалних итеративних глагола у српском језику. Они пак пресупонирају да се денотирани догађај више пута понавља, те да се врши неограничено, али са прекидима.

Из ове хипотезе произашла је и претпоставка да се циљни глаголи неће разликовати када их сагледамо из неорајхенбаховског угла. Ову хипотезу није потврђена. Наиме, преводни еквиваленти Левинсонових итератива и репетитивни глаголи у српском језику окидају пресупозицију која се налази лево од временских одсека / тачака у којима се реализују изрицај, догађај и референцијална тачка. Код осталих испитиваних глагола приметили смо понављање радње у оквиру временског одсеч-

ка у којем се реализовао догађај, а који садржи и референцијалну тачку, одређену граматичким обликом глагола, тако да он садржи и пресупозицију – она се не налази ван њега, за разлику од претходних примера.

Последња хипотеза подразумевала је да ће се итеративни глаголи у српском језику у погледу пресупозиције понашати попут итератива који су тестирани у другим језицима, те да ће на њих бити применљива теорија о меким и тврдим окидачима Д. Абуш (ABUSCH 2002). Из овог угла, сви глаголи показали су да им је семантика чврста, да пресупозицију коју окидају није могуће поништити променом контекста, тако да их можемо класификовати као тврде окидаче пресупозиције.

Подсетићемо, главни циљ рада је био понудити нове информације у вези са знањем о пресупозицији. Постављени потциљеви су: проверити да ли се итеративни глаголи у српском језику понашају попут итератива у другим језицима, односно да ли пресупонирају да се денотирани догађај претходно реализовао барем једном, упоредити их из неорајхенбаховске перспективе и класификовати их као меке или тврде окидаче пресупозиције. Пратећи циљеве, можемо закључити да је потребно направити разлику између примера који су анализирани у иностраној литератури (Левинсонови итеративни глаголи) и итеративних глагола у српском језику. У првом случају, ради се о репетитивним глаголима – они подразумевају барем једно понављање, не нужно више од тога. У случају итеративних глагола у српском језику подразумевана су барем два, односно учестала понављања описаног догађаја. Заједничка особина им је што обавезно уводе пресупозицију у изрицај, а пошто се она не поништава изменом контекстуалних чинилаца, сви испитани глаголи јесу тврди окидачи пресупозиције.

Закључак

У овом раду бавили смо се пресупозицијом итеративних глагола у српском језику. Пратећи претходна истраживања пресупозиције, приметили смо да Левинсонова теорија о итеративним глаголима као окидачима пресупозиције (LEVINSON 1983) није проверена на материјалу српског језика. У анализи смо кренули од преводних еквивалената итеративних глагола за које Левинсон тврди да окидају пресупозицију „описани догађај се претходно барем једном реализовао”, односно глагола *вратити* (*to return*), *поновити* (*to repeat*), *повратити* (*to restore*) и утврдили да се ови глаголи и у српском језику понашају на начин који је Левинсон утврдио. Уочили смо још и то да се у српском језику глаголи *реиздати*, *редефинисати*, односно *преиспитати*, *преформулисати* (код којих префикс уноси значење понављања радње), понашају по моделу који је конструисао Левинсон. Међутим, аутор рада није сагласан са терминологијом коју Левинсон користи. Ове глаголе не би требало називати итеративним, већ репетитивним глаголима. У наставку рада упоредили смо наведене репетитивне глаголе са итеративним глаголима који се често наводе у граматицима српског језика: *куцкати*, *јављати се*, *прибојавати се*, *лупкати*, *дошаптавати*, *ручавати*, *виђати*. Глагол *прибојавати се* нисмо анализирали, пошто по интуицији аутора, он не спада у итеративне глаголе, већ је синониман глаголу *бојати се*. Остали глаголи показали су да окидају пресупозицију „описани догађај се претходно реализовао бар два пута”. Разлика између репетитивних и итеративних

глагола осликана је и коришћењем неорајхенбаховског модела. Наиме, код првих глагола пресупозиција се налази лево од временског одсечка / тачке у којем / којој се реализују изрицај, догађај и референцијална тачка, док код код потоње групе глагола примећујемо да се пресупозиција налази у његовом / њеном опсегу. На крају, сличност коју смо приметили код свих тестираних глагола јесте њихова способност да у сваком контексту окидају одговарајућу пресупозицију, те да се она не поништава променом контекстуалних чинилаца. Оваква њихова особина, према теорији о тврдим и меким окидачима Д. Абуш (ABUSCH 2002), сврстава их међу тврде окидаче пресупозиције у српском језику.

Цитирана литература

- ABUSCH 2002: Abusch, D. „Lexical alternatives as a source of pragmatic presuppositions”. In: B. Jackson (ed.) *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory (SALT)* 12, 2002. 1– 19.
- BATISIĆ 1980: Batišić, T. „О неким погледима на пресупозицију”. *Južnoslovenski filolog* XXXVI, 1980. 153– 171.
- GRICE 1975: Grice, H. P. „Logic and Conversation”. *Syntax and Semantics*, vol. 3 (eds.) P. Cole and J. Morgan, Academic Press, 1975.
- KARTTUNEN 2016: Karttunen, L. „Presupposition: What went wrong?”. *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory (SALT)* 26, 2016. 705– 731.
- KNJIŽAR 2019: Knjižar, Ivan. *Lingvistički detektori presupozicije u razgovornom diskursu*. Beograd: I. Z. Knjižar, 2019. [orig.] Књижар, Иван. *Лингвистички детектори пресупозиције у разговорном дискурсу*. Београд: И. З. Књижар, 2019. <<https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/12166>>. 15.2.2023.
- LEVINSON 1983: Levinson, S. C. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- PIPER I KLAJN 2013: Piper, P. i I. Klajn. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2013. [orig.] Пипер, П. и И. Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- SIMONS 2001: Simons, M. „On the conversational basis of some presuppositions”. In: R. Hasting, B. Jackson and Z. Zvolensky (eds.) *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory (SALT)* 11, CLC Publications, Cornell University, Ithaca, NY, 2001. 431– 448.
- SIMONS 2006: Simons, M. „Presuppositions without Common Ground”. Carnegie Mellon University, 2006. (https://www.researchgate.net/publication/242400811_Presupposition_without_Common_Ground, консултовано 28. 9. 2022).
- STALNAKER 1974: Stalnaker, R. C. „Pragmatic Presuppositions”. In: M. K. Munitz & P. K. Unger (eds.) *Semantics and Philosophy*. New York: New York University Press, 1974.
- STANKOVIĆ 2020: Stanković, B. *Osnovi pragmatike*. Niš: Filozofski fakultet, 2020.. [orig.] Станковић, Б. *Основи прагматике*. Ниш: Филозофски факултет, 2020.
- STANOJČIĆ I POPOVIĆ 1992: Stanojčić, Ž. i Lj. Popović. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1992.. [orig.] Станојчић, Ж. и Љ. Поповић. *Грамматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1992.
- STRAWSON 1952: Strawson, P. F. *Introduction to Logical Theory*. London: Methuen & Co. New York: John Wiley & Sons, 1952.

Natalija S. Stojmenović

PRESUPPOSITION OF THE UTTERANCES WITH ITERATIVE VERBS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

In this paper, we are exploring the presupposition triggered by iterative verbs in the Serbian language. Our goal is to test presuppositions of iterative verbs in Serbian language, hence to check their similarity with iterative verbs in other languages and to classify them as hard or soft presupposition triggers. The main reason for this research comes from different perspectives on the phenomenon of presupposition and lack of papers in the Serbian language on the theme. We have tested ten verbs: vratiti, ponoviti, povratiti, kuckati, javljati se, lupkati, pribojavati se, došaptavati, ručavati and viđati. They have been compared using the neoreichenbachian model. We have used the corpus method and qualitative analysis. The research has shown that there is a need to differ repetitive verbs, which presuppose “the event has been realized at least once before“, from iterative verbs, which presuppose “the event has been realized at least twice before“. The difference between these groups of verbs is shown at the neoreichenbachian timeline: in the case of repetitive verbs the presupposition is left from the time of realisation and in the case of iterative verbs the presupposition is located inside that time. We have shown that each of the analysed presuppositions remains after changing context, which is why we classified them as hard triggers.

Keywords: Serbian language, presupposition, presupposition triggers, neoreichenbachian model, hard triggers, iterative verbs